

15- Korona, Korona Virüsü, Kovid-19, Pandemi, Virüs sözcüklerinin tanımı, kökeni ve yazımı

Ebubekir ERASLAN¹

APA: Eraslan, E. (2021). Korona, Korona Virüsü, Kovid-19, Pandemi, Virüs sözcüklerinin tanımı, kökeni ve yazımı. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (25), 231-249. DOI: 10.29000/rumelide.1036513.

Öz

Tüm dünyayı 2020 yılı içerisinde tamamen etkisi altına alan, řu an için altı milyona yakın insanın ölümüne neden olan küresel salgın yüzünden, dünyadaki tüm dillerde olduğu gibi Türkçeye de yepyeni sözcükler, yapılar ve yazımlar gelmiştir. *Korona, korona virüsü, kovid-19, pandemi, virüs* gibi sözcükler bunlar içerisinde en önde gelenleri olarak neredeyse iki senedir hayatımızın ve de dilimizin içerisinde yaşamaktadır. Dünya genelini etkileyen böyle bir büyük salgının neredeyse bir asırdır görülmemesi, hızlıca tüm dünyaya yayılması, ülkelerin çok hızlı bir şekilde kısıtlamalara gitmek mecburiyetinde kalmaları vb. sebeplerle söz konusu sözcükler konuşulmadan, tartışılmadan dilleri etkiledi ve etkilemeye devam etmektedir. Türkiye’de *korona, korona virüsü, kovid 19, pandemi, virüs* gibi kelimelere bakıldığında bu sözcüklerin tanımlarının net bir şekilde yapılamadığı, kökenlerine dair farklı farklı görüşlerin olduğu, yazımları konusunda hâlâ bir birlikteliğin sağlanamadığı anlaşılmaktadır. Tüm bunların tespit edilerek bilimsel çıktıların bir an evvel ortaya çıkarılması, yanlışların doğrulanması, eksikliklerin giderilmesi, doğruların da yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bunun için başta Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı olmak üzere, Türk Dil Kurumu, Sivil Toplum Kuruluşları, Yazılı ve Görsel Basın ve toplumun tüm kesimlerine düşen büyük sorumluluklar bulunmaktadır. Tüm bu kurum ve kuruluşlarla, fertlerin bağımlı ve bağımsız olarak yapacakları faaliyetlerle daha kalıcı çözümlere ulaşılabileceği gerçeği apaçık bir şekilde ortadadır.

Anahtar kelimeler: Korona, Korona Virüsü, Kovid-19, Pandemi, Virüs

Definition, origin and spelling of the words Corona, Coronavirus, Covid-19, Pandemic, Virus

Abstract

Due to the global epidemic, which completely affected the whole world in 2020 and caused the death of nearly six million people, brand new words, structures and spellings came to Turkish as in all languages in the world. Words such as *corona, corona virus, covid-19, pandemic, virus* have been in our lives and our language for almost two years as the leading ones among these. Such a major epidemic affecting the world has not been seen for almost a century, spreading rapidly all over the world, countries have to go to restrictions very quickly, etc. For these reasons, the terms in question have affected and continues to affect languages without being spoken or discussed. When we look at words such as *corona, corona virus, covid-19, pandemic, virus* in Turkey, it is seen that the definitions of these words cannot be made clearly, there are different opinions about their origins, and there is still no unity in their spelling. It is necessary to determine all of these and put the scientific outcomes

¹ Dr. Öğr. Gör., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Türk Dili Bölümü (Muğla, Türkiye), ebubekireraslan@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-3713-1242 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 10.10.2021-kabul tarihi: 20.12.2021; DOI: 10.29000/rumelide.1036513]

as soon as possible, to verify the mistakes, to eliminate the deficiencies and to spread the truths. For this, there are great responsibilities falling on the Ministry of Health of the Republic of Turkey, the Turkish Language Institution, Non-Governmental Organizations, the Written and Visual Media and all segments of the society. The fact that more permanent solutions can be achieved with the actions of individuals, dependent and independent, with all these institutions and organizations, stands before us clearly.

Keywords: Corona, Coronavirus, Covid 19, Pandemic, Virus

Giriş

2019 yılında Çin’de ortaya çıkan daha sonra tüm dünyaya yayılan ve ülkemizde de 2020’nin ilk aylarında görülmeye başlayan küresel salgın nedeniyle tüm dünya dillerinde olduğu gibi Türkçede de *korona*, *korona virüsü*, *kovid-19*, *pandemi*, *virüs* gibi sözcükler sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır. Üstelik bu sözcükler Türkçeye çok farklı anlamları, yazımları, yapıları ve söyleyişleri de beraberinde getirmiştir. Tüm bu ve buna benzer sözcüklerle yapıları; Türkçe sahaya, halkın kullanımına sokmaktadır. Çünkü dil yaşıyan, capcanlı bir varlıktır.

Türkiye; *korona*, *korona virüsü*, *kovid-19*, *pandemi*, *virüs* gibi sözcüklerin bazılarıyla salgından önce bazılarıyla da tüm dünyada olduğu gibi salgından sonra tanışmıştır. Bugün için *korona*, *korona virüsü*, *kovid-19*, *pandemi*, *virüs* sözcükleri terim hâline gelmiş ve toplumun tamamına mal olmuş durumdadır.

Dil, bir milleti oluşturan her bir ferдин ortak malıdır. Küresel bir salgın hâline gelen, hayatları kısıtlayan salgın hastalığa ve onun beraberinde getirdiği sözcüklere karşı başta kamu kurum ve kuruluşları olmak üzere toplumun her bir ferдинin üzerine düşen büyük sorumluluklar bulunmaktadır. T.C. Sağlık Bakanlığı, Türk Dil Kurumu, Yazılı ve Görsel Basın, Sivil Toplum Kuruluşları başta olmak üzere herkesin *korona*, *korona virüsü*, *kovid-19*, *pandemi*, *virüs* gibi sözcükleri tanımlarken, yazarken, söylerken üzerlerine büyük sorumluluk düşmektedir. Bu sorumluluklar en azından maske-sosyal mesafe-hijyen kadar önemsenmeli ve içselleştirilerek hayatın bir parçası hâline getirilmelidir.

Yöntem

Belgesel tarama yöntemiyle (Karasar, 2009: s. 183) elde edilen bilgilere göre *korona*, *korona virüsü*, *kovid-19*, *pandemi*, *virüs* sözcüklerinin tanımı, kökeni ve yazımı yazılı ve elektronik kaynaklara bağlı kalınarak verilmiştir.

Korona, *korona virüsü*, *kovid-19*, *pandemi*, *virüs* sözcüklerinin yazımı konusunda Türkiye’de en sık kullanılan ve kullanıcıların arama sayılarını gösteren internet arama motorlarından olan “google, instagram, yandex, bing”in 03.04.2021 tarihindeki verilerine; sosyal medya platformu “instagram ve facebook”un 03.04.2021-10.04.2021 tarihleri arasındaki dalarına müracaat edilmiş ve tüm bunlar sayısal verileriyle birlikte tablolar hâlinde sırasıyla ilgili başlıklarda gösterilmiştir. Böylece yazım konusunda hangi sözcük yazımının tercih edilmesiyle daha doğru ve sık kullanıma ulaşılabileceği konusunda ortak bir kanaate varılmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu sözcüklerin *Yazım Kılavuzu* (TDK, 2021) ve Türk dil bilgisi kurallarına göre olması gereken şekilleri hususunda da alan taraması yapılarak durulmuştur.

Amaç

Çalışmanın amacı; *korona, korona virüsü, kovid-19, pandemi ve virüs* sözcüklerinin tanımlarını doğru bir şekilde yapmak, kökenlerini tespit etmek, yazımları konusunda ortaya çıkan farklılıkların nedenini belirlemek ve bunları Türkçenin yapısına göre en aza hatta teke indirmek ve de bu sözcüklerin doğru yazımı konusunda literatürün oluşmasına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca adı geçen sözcüklerin Türkçeleştirilmesi hususunda yapılacak çalışmalara destek olmak hedeflenmiştir.

1. Korona, Korona Virüsü, Kovid-19, Pandemi, Virüs

Korona, korona virüsü, kovid-19, pandemi, virüs sözcüklerine bakıldığında kronolojik olarak Türkçede sırasıyla *virüs, korona, korona virüsü, pandemi ve kovid-19* sözcüklerinin kullanım alanına çıktığı görülmektedir. Bu sözcüklerden sadece *kovid-19* adı, salgından sonra hem dünya dillerine hem de Türkçeye girmiştir. Bunun dışındaki diğer sözcükler, dünyada ve Türkiye’de az da olsa bilinen sözcüklerdir. Günümüzde bu kelimelerin Türkçedeki kullanım sıklıkları diğer yıllara göre daha fazladır. Zaten bu durum, sözcüklerin yazımlarını derlediğimiz arama motorları ve sosyal medya platformlarındaki sayısal verilerden de anlaşılabilir.

1.1. Korona

1.1.1. Tanımı

Tablo 1. Koronanın tanım bilgileri.

Güncel Türkçe Sözlük (TDK, 2021)	Güneş tacı
Yabancı Sözlere Karşılıklar Kılavuzu (TDK, 2021)	Güneş atmosferinin yoğunluğu çok düşük ve çok sıcak en dış katmanı
Türkçe-İtalyanca Sözlük (Bernardo De Parigi, haz. Kartalhoğlu, 2015: s. 537-825)	Taç.
Latince Türkçe Sözlük (Kabaağaç ve Alova, 1995: s. 136)	Çelenk, taç. İklile takımyıldızı, erafta duran, halka oluşturan seyirciler. Bir yeri saran askerler, kuşatma hattı.
Su Ürünleri Terimleri Sözlüğü (Mustafa Sarıyüpeoğlu vd, 2009: s. 170)	Deniz lalelerinin tekası. Rotator gibi bazı hayvanların başlarında bulunan silli, halkasal yapı.
Kimya Terimleri Sözlüğü (Sommer ve Yaşar 2009: s. 143)	Yüksek gerilimli hatlarda ve kıvılcımla ateşlenen motorlarda daha çok gözlenen, oksijenin iyonlaşmış ozon oluşmasına sebep olan elektriksel boşalm etkisi. Oluşan ozonun şiddetli yükseltgeyici etkisinden dolayı bu tür yerlerdeki kablo, tel veya fiş bağlantılarında yükseltgenmeye dirençli naylon, neopren ve diğer sentetik maddeler kaplama için kullanılır.
Biyoloji Terimleri Sözlüğü (Karol vd, 2010: s. 383)	Aken tipi meyveye sahip bazı bitki meyvelerinin üzerinde taç şeklinde yer alan yapılar. Deniz lalelerinin tekası. Rotatar gibi bazı hayvanların ön tarafında bulunan silli, halkasal yapı.
Latince Tıp Terimleri Sözlüğü (Güler, 2012: s. 466)	Taç, baş çelengi, tesbihcik çiçekte taç; taç biçimindeki yapı; taç benzeri kıvrım yapmış oluşum; dişin dişetlerinin dışında kalan bölümü.

Veteriner Hekimliği Terimleri Sözlüğü (Veteriner Hekimliği Terimleri Sözlüğü Çalışma Grubu, 2017: s. 1207)	Taç, çelenk. Taç veya çelenge benzeyen oluşum.
Zülfikar (2020c: s. 11)	Taç; ay halesi, ay ağılı.

Derleme Sözlüğü'nde (2021) *korona* kelimesinin, Maçka ve köyleri-Trabzon'da *zavallı* karşılığıyla tespit edildiği görülmektedir. Mevcut bu durumun eş seslilikten kaynaklandığı düşünülebilir. Ayrıca *Osmanlıcadan Türkçeye Söz Karşılıkları Tarama Dergisi*'nde (1934: s. 155) *korana*~*koran* sözcüğünün, *bedbahtlık* karşılığıyla Trabzon'dan derlendiği bilgisi de yer almaktadır.

Korona sözcüğü; *Kimya Terimleri Sözlüğü*'nde (Sommer ve Yaşar, 2009: s. 143), *Su Ürünleri Terimleri Sözlüğü*'nde (Mustafa Sarıyüpeoğlu vd, 2009: s. 170), *Veteriner Hekimliği Terimleri Sözlüğü*'nde (Veteriner Hekimliği Terimleri Sözlüğü Çalışma Grubu, 2017: s. 188, 403, 886, 1207, 1215, 1309, 1364, 1833, 1897, 1942, 1970, 2056, 2062, 2120) birer kez geçmektedir. *Açıklamalı Yürek Bilimi Terimleri Sözlüğü*'nde (Acartürk, 2020: s. 134-139) iki kez *koronal düzlem* ve *Latince Tıp Terimleri Sözlüğü*'nde (Güler, 2012, s. 92) *coronalis*, *coronans*, *coronare*, *coronatus*, *coronarius* madde başları ve *ciliary corona*, *corona capitis*, *corona ciliaris*, *corona clinica*, *corona dentis*, *coron glandis*, *corona glandis penis*, *corona radiata*, *corona seborrheica*, *corona veneris* iç maddeleriyle geçmektedir. Tümünün toplamındaysa yirmi bir *koronalı* sözcüğü; *arterya koronarya dekstra*, *arterya koronarya sinistra*, *coronaviridae*, *hindilerin koronavirüs enteritisi*, *korona*, *korona dentis*, *korona radiata*, *koronalis*, *koronaryus*, *koronavirüsler*, *koryum korona*, *ligamentum koronarium hepatis*, *margo koronalis*, *regio koronalis*, *SARS*'la ilişkili *koronavirüs*, *sığırların koronavirüs enfeksiyonu*, *sinüs koronaryus*, *sulkus koronalis*, *sulkus koronaryus*, *sutura koronalis*, *tela subkutanea korona* terimleriyle veya bu sözcüğün türevleriyle kullanıldığı görülmektedir. Özellikle *covid-19* virüsünün orijininin hayvan kaynaklı olduğu düşünülürse *Veteriner Terimleri Sözlüğü*'ndeki (2017: s. 188, 403, 886, 1207, 1215, 1309, 1364, 1833, 1897, 1942, 1970, 2056, 2062, 2120) yirmi bir terimin varlığının nedeni daha iyi anlaşılmaktadır. Zira literatür, *korona* öncesinde de *korona* sözcüğüne ve onun türevlerine yabancı değildi ve *korona* terim olarak literatürde kullanılan bir sözcüktü.

Netice itibarıyla *kovid-19*'a neden olan virüsün yüzeyinde bulunan ve uzmanların mikroskopik incelemeleri neticesinde bir *taca* (*korona*) benzettikleri küçük sivri uçlar *korona* olarak adlandırılmış, bu sözcüğün *virüs* kelimesiyle de birleşmesiyle salgına neden olan virüsün adı konulmuştur. Hatta *korona* adlandırması hastalığın *kovid-19* gibi kısaltılmış adı hâline dahi gelmiştir.

Mevcut tanımlar dikkate alındığında *koronanın* su ürünleri, kimya, biyoloji, tıp, veterinerlik, kimya, gök bilimi alanlarında benzer/farklı tanımlarının yapıldığı görülmektedir. Bu sebeple; tıp literatüründeki kullanım alanının benzetme ilgisiyle sağlandığı düşünüldüğünde *korona* sözcüğünün Türkçe karşılığının *taç* sözcüğüne denk gelmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

1.1.2. Kökeni

Tablo 2. *Koronanın köken bilgileri.*

Güncel Türkçe Sözlük (TDK, 2021)	İtalyanca
Su Ürünleri Terimleri Sözlüğü (Mustafa Sarıyüpeoğlu vd, 2009: s. 170)	Latince
Kimya Terimleri Sözlüğü (Sommer ve Yaşar, 2009: s. 143)	İngilizce

Yukarıdaki basılı ve elektronik sözlükler *koronanın* kökenine dair farklı görüşleri barındırır da sözcüğün aslının *corona* olduğu ve Latince'den (Mustafa Sarıyüpoğlu vd, 2009: s. 170) İtalyancaya (Güncel Türkçe Sözlük, 2021; Bernardo De Parigi, Türkçe-İtalyanca Sözlük, haz. Kartallıoğlu, 2015: s. 158), İtalyancadan da İngilizceye (Sommer ve Yaşar, 2009: s. 143) geçtiği, oradan da tüm dünya dillerine ödünçleme yapıldığı anlaşılmaktadır. Yani sözcüğün Latince'den sonraki kaynak dili İngilizce olmuş, buradan da tüm dünya dillerine yayılmıştır.

1.1.3. Yazımı

1665 yılında Bernardo De Parigi'nin yazdığı *Türkçe-İtalyanca Sözlük*'te (Kartallıoğlu, 2015: s. 537-825) *korona*, *corona* şeklinde yazılmıştır. *Veteriner Hekimliği Terimleri Sözlüğü*'nde (Veteriner Hekimliği Terimleri Sözlüğü Çalışma Grubu, 2017: s. 1207) de *koronanın* kaynak dilde *corona* şeklinde yazıldığı belirtilmektedir.

Yazım Kılavuzu'nda (TDK, 2021) "Alıntı Kelimelerin Yazılışı" bölümünde dört başlık bulunmaktadır. Bu dört başlığın hemen altında da iki alt başlık yer almaktadır. Bu iki alt başlık bu bölümün aynı zamanda istisnâ bilgilerini de içermektedir. Burada *korona* sözcüğüyle ilgili doğrudan olmasa da dolaylı olabilecek şu iki istisnâ bilgi bulunmaktadır:

Aşağıdaki durumlarda Batı kökenli kelimeler özgün biçimleri ile yazılırlar:

1. *Bilim, sanat ve uzmanlık dallarında kullanılan bazı terimler: andante (müzik), cuprus (kimya), desephtly (eczacılık), quercus, terminus technicus (teknik terim) vb.*

2. *Latin yazı sistemini kullanan dillerden alınma deyim ve sözler: Veni, vidi, vici (Geldim, gördüm, yendim); conditio sine qua non (Olmazsa olmaz); eppur si mouve (Dünya her şeye rağmen dönüyor); to be or not to be (olmak veya olmamak); l'art pour l'art (Sanat sanat içindir); l'Etat c'est moi (Devlet benim); traduttore traditore (Çevirmen haindir); persona non grata (istenmeyen kişi) vb.*

Söz konusu istisnâ durumların, ödünçleme yoluyla Türkçeye geçmiş kelimelerin orijinal yazılış ve söyleyişinden kopmamak adına konulduğu açıktır. Fakat net bir kuralın ortaya konulmaması, ilk istisnadaki "bazı" gibi bir ifadeyle bilimsellikten uzaklaşılması kafa karışıklığını artırmaktadır.

Tablo 3. *Koronanın farklı yazımlarının internet arama motorlarındaki sonuçları.*

	Google	Yandex	Bing
corona	913.000.000	10.000.000	68.000.000
korona	192.000.000	20.000.000	28.200.000

Tablo 4. *Koronanın farklı yazımlarının sosyal medya platformlarındaki sonuçları.*

	İnstagram	Facebook
corona	28.400.000	3.300.000
korona	1.600.000	160.000

Yukarıdaki tablolarda hem internet arama motorlarında hem de sosyal medya platformlarında *coronalı* yazımın *koronalı* yazıma göre daha sık tercih edildiği görülmektedir. Bunda da sözcüğün kaynak dilinin Batı kökenli olması ve dünyada bu isimle adlandırılması nedeniyle ve de evrensellik düşüncesiyle *coronalı* şeklin en azından sağlık bilimlerinde tercih edilmek istenmesinden kaynaklandığı

düşünülmektedir. Bunlara rağmen *corona* veya *korona* sözcüğünün aynı etiket bilgisinde yer aldığı örneklere de tanıklık edilmektedir. (bkz. Covid-19 Sözlüğü, 2021)

Türkçede tabiat taklidi sözcüklerin dışında kelime başında genellikle *c* sesinin bulunmayışı (Ergin, 2007: s. 59); Batı dillerinden alıntılanan ve başında *c* ünsüzü bulunan sözcüklerin tonsuz hâllerinin tercih edilmesi ve bunun örneğinin yabancı kökenli kelimelerde rastlanması (Özkan, Tören ve Esin, 2006: s. 347); sözcüğün orijinalinin *c* harfiyle yazılıp Türkçede *k* harfiyle okunması, tam olarak doğru olmasa da Türkçenin konuşulduğu gibi yazıldığı fikri gibi sebeplerle *coronanın korona* şeklinde yazılmasını ve okunmasını zarurî hâle getirmektedir.

1.2. Korona Virüsü

1.2.1. Tanımı

Tablo 6. *Korona virüsünün tanım bilgileri.*

Covid-19 Sözlüğü (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2021)	Tek zincirli RNA'ya sahip, zarflı, yüzeyinde protein çıkıntıları olan büyük virüs ailesi. Koronavirüsler (CoV), hafif ve orta derecede şiddetli solunum yolu hastalıkların yanı sıra MERS (Orta Doğu Solunum Sendromu), SARS (Şiddetli Akut Solunum Sendromu) ve COVID-19 (Yeni Koronavirüs Hastalığı) gibi şiddetli seyreden hastalıklardan da sorumludur.
Biyoloji Terimleri Sözlüğü (Karol vd, 2010: s. 125)	Soğuk algınlığı ve üst solunum yolu enfeksiyonlarına sebep olan, 80-160 nm. çapında tek iplikli RNA (pozitif iplikli) içeren kılıflı, kılıfın üzeri çıkıntılarla kaplı virüs familyası.
Veteriner Hekimliği Terimleri Sözlüğü (Veteriner Hekimliği Terimleri Sözlüğü Çalışma Grubu, 2017: s. 1207)	RNA genom yapısına sahip, yaklaşık 100 nm çapında, zarflı ve güneş hüzmeleri görünümünde köpek, kedi, sığır ve insan başta olmak üzere birçok türde özellikle mide-bağırsaklarda enfeksiyonlara neden olan virüs ailesi. Coronaviridae

Korona virüsü; *Veteriner Hekimliği Terimleri Sözlüğü*'nde (Veteriner Hekimliği Terimleri Sözlüğü Çalışma Grubu, 2017: s. 886-1207-1897-1942) birer kez olmak üzere dört defa *hindilerin koronavirüs entarisi*, *koronavirüsler*, *SARS'la ilişkili koronavirüs*, *sığırların koronavirüs enfeksiyonu* terimleriyle kullanılmaktadır. *Korona virüsü* hastalığının Çin'de hayvandan insana bulaşması sonucu başladığı akla getirilir ve *Veteriner Terimleri Sözlüğü*'ndeki (2017: s. 886-1207-1897-1942) dört terimin varlığı da bu bilgiye eklenirse bilim dünyasının *korona virüsü* adına yabancı olmadığı anlaşılmaktadır. Belki de bu yüzden *yeni tip korona virüsü* teriminin, alan yazınında *korona virüsü* yerine zaman zaman tercih edilerek neden kullanıldığı daha iyi anlaşılmaktadır.

Yukarıdaki tanımlara dayanarak *koronanın taç*, *virüsün de zehir* anlamına geldiği düşünülürse *korona virüsü* için *taç zehri* veyahut *virüsün artık Türkçeleştiği varsayılırsa taç virüsü* karşılığı kullanılabilir.

1.2.2. Kökeni

Tablo 7. *Korona virüsünün köken bilgisi.*

Veteriner Hekimliği Terimleri Sözlüğü (Veteriner Hekimliği Terimleri Sözlüğü Çalışma Grubu, 2017: s. 1207)	İngilizce <i>coronaviruses</i> .
---	----------------------------------

Yukarıdaki köken bilgisi, *korona virüs*ün tüm dünyaya yayıldığı kaynak dilin düşünülerek verildiği açıktır. Zira yukarıda *korona* maddesinde belirtildiği üzere bu sözcüğün kökeni Latince'dir. *Korona* Latince'den İtalyancaya, oradan İngilizceye ve oradan da tüm dünya dillerine geçmiştir. Benzer durum *virüs* için de geçerlidir. Virüs de Latince *virusten* İngilizceye, oradan da diğer dillere ödünçlenmiştir.

Özetlemek gerekirse *korona virüsü*, *korona* ve *virüs* sözcüklerinden oluşmuş bir birleşik sözcüktür. *Korona*nın Latince *coronadan*, *virüs*ün de Latince *virus* sözcüğünden alıntılandığı düşünüldüğünde ortaya köken olarak Latince iki sözcükten oluşmuş bir birleşik sözcük çıkmaktadır. Tabii ki *korona virüs*ünü popüler hâle getiren, onu diğer dillere transfer eden dil İngilizce'dir. Bu yüzden sözlüklerde *korona virüsü* kelimesinin kökeninin İngilizce olduğunun yazılması tamamen doğru değildir demek de doğru değildir.

1.2.3. Yazımı

Korona ve *virüs* sözcüklerinin birleşmesinden oluşmuş *korona virüsü* Türkçede artık bir terim olarak kullanılan, ayrı yazılan ve de ayrı yazılması gereken bir birleşik kelimedir.

Birleşik kelime; “yeni bir kavramı veya yeni bir nesneyi karşılamak üzere iki ya da daha çok kelimenin belirli şekil bilgisi kurallarına uyularak bir anlam birliği oluşturacak biçimde bir araya getirilmesidir” (Korkmaz, 2017b: s. 190) veyahut “bir kavram ya da nesneyi karşılamak amacıyla, anlam değerlerini yitiren iki veya daha çok sözün birleştirilmesi ile oluşturulan yeni sözlerdir” (Karaağaç, 2013: s. 207). Demek ki birleşik sözcük; yeni bir kavramı karşılamak için birden fazla sözcüğün belirli şekil ve anlam kurallarına uyup bir araya getirilmeleriyle oluşturdukları yeni sözlerdir. Buna göre *corona*nın sözcük başında tonsuzlaşması, *virüs*ün de dudak uyumuna girmesi ve iki sözcüğün birleşmesi esnasında oluşan belirsiz isim tamlasına iyelik ekinin de eklenmesiyle oluşturulan *korona virüsü* sözcüğü; Türkçe ad+ad+(s)I yapım kuralına göre meydana getirilerek birleştirilmiştir.

Terim; “bilim, teknik, sanat, spor, zanaat gibi çeşitli uzmanlık alanlarının kavramlarına verilen sınırlı ve özel anlamdaki ad” (Korkmaz, 2017b: s. 213) veyahut “bilim, teknik, sanat, spor zanaat gibi çeşitli uğraşı alanlarının kavramlarına verilen sınırlı ve özel biçim ve de anlamları ifade eder” (Karaağaç, 2013: s. 798). O zaman terim; farklı uzmanlık alanlarında bir kavramı karşılamak amacıyla kullanılan sınırlı, özel biçimli ve anlamlı sözlerdir. Buna göre *korona virüs*ünün tıp literatüründe kullanılması sınırlı, birleşik yapıda ve ayrı yazılması biçimini, *korona* ve *virüs*ün birleşmesiyle yeni bir olguyu ifade etmesi de anlamını belirlediğinden *korona virüsü* artık bir tıp terimi hâline gelmiştir. Ayrıca *korona virüs*ünün; 2019 yılında başlayan ve tüm dünyaya yayılan bir virüsün ana kaynağı olması, insanlığı her alanda etkilemesi, onu sadece tıp literatürünün içinde sınırlandırmanın doğru olmadığını da akla getirtmektedir.

Terimler; “ihtiyaç duyuldukça yapılan, türetilen kelimelerdir” (Zülfikar, 1991a: s. 164). Bu terimler zaman zaman basit, zaman zaman türemiş, zaman zaman da birleştirme yoluyla türetilen sözcüklerdir. Bunlardan iki sözcüğün birleştirilmesiyle oluşturulan terimler, ancak tek bir sözcüğün söz konusu kavramı tek başına karşılayamayacağı zaman kullanılan bir yöntem olmalıdır. Birleştirme yönteminin Türkçede sözcük türetmede üretken olması ve sık kullanılması (Çürük, 2017: s. 6), bu yöntem çok fazla başvurulmasına neden olmaktadır. *Korona virüsü* sözcüğü de, iki ayrı sözcüğün genellikle tamlama ile bir araya getirilerek birleştirme [ad+ad+(s)I] yöntemiyle (Eker, 2013: s. 314-322) oluşturulduğu böyle bir terimdir.

Terim türetmek yabancı dilden bir sözü birebir tercüme etmek demek değildir. Onu Türkçe olarak kısa ve en kapsamlı biçimde ifade edebilmektir. Fakat mecbur kalındığında Doğu ve Batı kökenli kelime köklerinden de yararlanılabilmekte (Zülfikar, 1991a: s. 156) ve bu sözler birleştirilebilmektedir. Birleştirme yoluyla sürekli olarak yeni kelimelerin kullanılması, yazılış güçlüklerini bir kat daha artırmakla kalmamakta, kapsamlı bir kural getirilmesini de engellemektedir (Zülfikar, 1991a: s. 156). Söz gelimi *Yazım Kılavuzu* (TDK, 2021) birleşik kelimelerin ayrı ya da birleşik yazılışıyla ilgili şu kuralı koymaktadır:

Birleşik Kelimelerin Yazılışı	
A. Bitişik Yazılan Birleşik Kelimeler	B. Ayrı Yazılan Birleşik Kelimeler
3. Madde : Kelimelerden her ikisi veya ikincisi, birleşme sırasında anlam değişmesine uğradığında bu tür birleşik kelimeler bitişik yazılır.	2. Madde : Birleşme sırasında kelimelerden hiçbir veya ikinci kelimesi anlam değişikliğine uğramayan birleşik kelimeler ayrı yazılır.

Görüldüğü üzere her iki kural bilgisinin de uzlaştığı nokta birleşik sözcüğü oluşturan her iki sözcüğün veya ikinci sözcüğün anlam değişmesine uğrayıp uğramadığıdır. Yani ilk kelimenin kendi anlamında olmaması TDK tarafından bir sözcüğün ayrı yazılması için sebep teşkil etmemektedir. Konan kurala göre birleşik yazmak için ikinci kelimenin kendi anlamının dışına çıkması gerekmektedir. O zaman sondan başa doğru gelip tamlanandaki *virüs* sözcüğü incelenirse virüsün herhangi bir anlam değişikliğine uğramadığına şahitlik edilmektedir. Tanımlara göre ilk sözcüğe bakmaya gerek olmasa da, *taç* anlamına gelen *korona* sözcüğünün virüsün mikroskop altındaki görüntüsünün taca benzemesi üzerine verildiği bilinmektedir. Demek ki ilk sözcükte bir benzetme ilgisi vardır. Fakat tanımlarda birleşik kelimenin ikincisinin anlam değişikliğine uğrayıp uğramadığına bakılmış, ilk sözcükteki benzetme veya iki sözcüğün oluşturduğu sıfat tamlamasına bakılmamış (Zülfikar, 2015b: s. 318) veyahut da bu durum dikkate alınmamıştır. Dolayısıyla benzetme unsuru, TDK tarafından sözcükleri birleşik yazmak için bir ölçüt olarak görülmediğinden *korona virüsü* birleşik yazılmamalıdır.

Korona virüsü sözcüğünün yazımında dikkat edilmesi gereken diğer bir faktör de tamlanandaki iyelik ekinin zaman zaman düşürülerek yazılmaması ve söylenmemesidir. Esas kaynak dili Latince olan *korona* ve *virüs* sözcükleri bir araya geldiği zaman ortaya bir birleşik sözcük çıkmaktadır. Terim hâline de gelen bu sözcükteki olması gereken ve zaman zaman söylenmeyip yazılmayan tek Türkçe unsur tamlanandaki üçüncü tekil kişi iyelik [+(s)I] ekidir. Çünkü Türkçe isim tamlamalarında tamlanan mutlaka iyelik eki alır (Yelten, 2010: s. 271) ve Türkçedeki iyelik ekleri, eklendiği kelimeye hem sahiplik hem mülkiyet hem de kişi kavramı kazandırmaya yarayan eklerdir (Parlatır, Şahin, 2011: s. 47). Ayrıca belirsiz isim tamlamalarında tamlayan ile tamlanan arasındaki ilgi kalıcı olduğundan belirsiz isim tamlamaları bir nesnenin adı olmaya, tür adı olmaya da elverişlidir (Özkan vd., 2006: s. 569). Bu yüzden *korona* ve *virüs* isimlerinin bir araya gelerek oluşturduğu bu birleşik teriminin (*korona virüsü*) iyelik ekiyle birlikte yazılması ve söylenmesi gerekmektedir. Ayrıca yabancı köklere dayanan ve birleşik yazılagelen kelimelere karşılık aranırken birleşik yazma etkisinden kurtulunmalı; bu sözcüklerin Türkçe yazımları konusunda kaynak dile göre değil hedef dile göre hareket edilmeli, yeni terimlerde sebepsiz kelime birleştirilmesine gidilmemeli, özellikle belirtisiz isim tamlaması biçiminde bulunan kelimeler birleşik yazılmamalıdır (Zülfikar, 1991a: s. 155-166). İşte tüm bu sebeplerle kaynak dildeki *coronavirus*ün Türkçe kullanımının ayrı olarak yazılması ve *korona virüsünün* de ayrı yazılan birleşik ad kategorisinde incelenmesi arz etmektedir.

Özetle Türkçe; *coronavirus* sözcüğünü Türkçeleştirmek için önce *virüs* kelimesinin son hecesindeki ünlüyü kalınlık-incelik uyumuna sokmuş, daha sonra sözcük başındaki ünsüzü tonsuz şekle geçirmiş,

belirsiz isim tamlamasının gereği olarak da sonuna +(s)I üçüncü tekil kişi iyelik ekini ekledikten sonra sözcüğü terimleştirerek birleşik sözcük grubuna dâhil edip ayrı bir şekilde yazmıştır.

Tablo 8. Korona virüsünün farklı yazımlarının internet arama motorlarındaki sonuçları.

	Google	Yandex	Bing
corona virus	3.210.000.000	3.000.000	- ²
coronavirus	1.990.000.000	10.000.000	-
corona virüs	1.090.000.000	1.000.000	1.680.000
corona virüsü	32.400.000	1.000.000	993.000
coronavirüs	2.070.000.000	153.000	272.000
coronavirüsü	337.000	1.000.000	102.000
korona virüs	127.000.000	466.000	151.000.000
korona virüsü	46.900.000	464.000	998.000
koronavirüs	367.000.000	2.000.000	2.260.000
koronavirüsü	13.500.000	3.000.000	189.000

Tablo 9. Korona virüsünün farklı yazımlarının sosyal medya platformlarındaki sonuçları.

	Instagram	Facebook
corona virus	- ³	-
coronavirus	3.500.000	6.000.000
corona virüs	-	-
corona virüsü	-	-
coronavirüs	-	25.000
coronavirüsü	761.000	27.000
korona virüs	-	-
korona virüsü	-	-
koronavirüs	844.500	45.000
koronavirüsü	616.700	21.000

Yukarıdaki tablolardan ve verilerden de anlaşılacağı üzere *korona virüsü* sözcüğünün on farklı yazım çeşidi üstteki mecralarda yer almaktadır. Bunlar içerisinde Türkçe açısından en uygun ve doğru olanı *korona virüsü* terimi ve bunun ayrı yazılış şeklidir. Buna rağmen Türkiye’de farklı yazımların aynı kurum içerisinde dahi olsa varlığı görülebilmektedir. (bkz. [Covid19.saglik.gov.tr](https://www.covid19.saglik.gov.tr))

² Bing üzerinden *corona virus* ve *coronavirus* sözcükleri için sayısal verilere ulaşılamamıştır.

³ Instagram ve facebook gibi mecralarda birleşik yazılmayan etiketlere yer verilmediği için tabloda ayrı yazılan sözcüklerle ilgili sayısal verilere ulaşılamamıştır. Bu durum diğer örneklerde de tek tek – işaretliyle gösterilmiş fakat dipnotta tek tek belirtilmemiştir ve belirtilmeyecektir.

1.3. Kovid-19

1.3.1. Tanımı

Tablo 11. *Kovid-19*'un tanım bilgisi.

<p><i>Covid-19 Sözlüğü</i> (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2021)</p>	<p>İlk olarak Çin'in Wuhan şehrinde 2019 yılı Aralık ayının sonlarında ortaya çıkan bulaştığı kişilerde ateş, öksürük, nefes darlığı gibi belirtilere neden olan hastalık; yeni koronavirüs hastalığı. Açıklama: COVID-19'a neden olan virüsün adı SARS-CoV-2'dir.</p>
---	--

Tanımda da görüldüğü üzere *kovid-19* aslında bir yeni tip korona virüsü hastalığıdır. Bu yüzden *kovid-19*'un Türkçe olarak tanımlanması gerekirse yeni taç virüsü ya da kaynak dildeki birleştirilmiş sözcüklerinden hareket edilirse taç virüsü hastalığı-2019 denilebilir.

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) 2020 yılının şubat ayında yaptığı açıklamayla tüm dünyayı etkilemeye başlayan hastalığın adını ***Coronavirüs Disease 2019***'un kısaltılmış hâliyle ***Covid-19*** olduğunu, bu hastalığa neden olan virüsünse ***Severe Acute Respiratory Syndrome Coronavirus 2***'nin kısa şekliyle SARS-CoV-2 olduğunu bildirmiştir.

Hastalığa sebep olan SARS-CoV-2 virüsünün adı Türkçede pek yaygınlaşmasa da hastalığın adı olan *kovid-19* artık dilimize pelesenk olmuştur. Sözcük zaten artık literatüre girdiği için de terimleşmiştir.

1.3.2 Kökeni

Gelişen, değişen dünya ve teknoloji, yeni sözcüklere olan ihtiyacı arttırmaktadır. Bu sebeple yeni sözcükler türetilmekte ve türetilmeye de devam etmektedir. Sözcük yapımı/türetimi bir süreçtir. Bu süreçte yeni sözcük ortaya koymak için çeşitli sözcük üretme yöntemleri de kullanılmaktadır. (Çürük, 2017: s. 4) İki sözcüğün hecelerinin ya da parçalarının bir araya getirilmesiyle oluşturulan yeni sözcük türetim yollarından birisi de karma yöntemdir (Eker, 2013: s. 314-322). *Kovid-19* da ***Coronavirüs Disease 2019*** birleşik isminden co-, vi- heceleri ve d harfinin birleştirilmesi, sona da 19 sayısının eklenmesiyle karma şekilde oluşturulmuş bir birleşik sözcüktür.

Kovid-19 birleşik sözcüğünün oluşturulmasında hece, harf ve rakamdan oluşan birden fazla unsur dâhil edildiği için bu yeni sözcük türetme şekline *karma yöntem* denilmiştir. Diğer dünya dillerinde olduğu gibi Türkçede de tercih edilen bu karma sözcük türetme yöntemi; bilinçli ve istendik bir çabanın sonucunda ortaya çıkmaktadır (Paylan, 2015: s. 166). Özellikle karma yöntemle oluşturulan sözcük türetme yollarının son yıllarda Türkiye'de de sıklıkla görüldüğüne (bkz. Şenel, 2009: s. 99-109; Üstünova vd. 2009: s. 395-411) tanıklık edilmektedir.

Korona ve *virüs* sözcüklerinin Latince'den ödünçlendiği yukarıda söylenmişti. ***Coronavirüs Disease 2019***'daki "disease" sözcüğündeki "-dis" Latince ön ektir, "ease" sözcüğü de köken olarak Fransızcadır (Chambers, 1874: s. 130-146). Hastalığın adının yanına kısa çizgiyle eklenen rakamın da bu hastalığın ortaya çıktığı yılı ifade ettiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla *kovid-19*; köken olarak Latince-Fransızca sözcüklerin birinci veya ilk iki harfinin karma yöntemle birleştirilerek kısaltmalı bir şekilde söylendiği bir birleşik isim hâline gelmiş ve artık terimleşmiştir. Fakat *kovid-19* sözcüğü de İngilizce aracılığıyla dünya dillerine ihracat edilmiştir.

Tablo 12. Kovid-19'un köken bilgisi.

Kovid-19	Latince-Fransızca (İngilizce)
----------	-------------------------------

1.3.3. Yazımı

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından tüm dünyayı etkileyen *korona virüsü* hastalığının uluslararası camiada *covid-19* olarak tanımlanmasından sonra mezkur yazımın yaygınlaşmasının öne açılmıştır. Kaynak dildeki *covid-19* şekliyle tüm dünya literatürüne giren bu terimin, Türkçede en azından halk arasında sözcük başında tonsuz şekilde seslendirildiği bilinmektedir. Fakat yazımda hem *covid-19* hem de *kovid-19* şekillerine aynı mecralarda dahi yer verildiği de görülmektedir. (bkz. Covid-19 Sözlüğü, 2021. Ayrıca bkz. tablo verilerindeki sayısal göstergeler.)

Tablo 13. Kovid-19'un farklı yazımlarının internet arama motorlarındaki sonuçları.

	Google	Yandex	Bing
covid	5.200.000.000	25.000.000	105.000.000
covit	4.450.000	110.000	14.000.000
covid-19	6.200.000.000	10.000.000	79.500.000
covit-19	5.210.000.000	9.000.000	1.240.000.000
kovid	35.300.000	314.000	4.710.000
kovit	850.000	24.000	364.000
kovid-19	6.200.000.000	8.000.000	227.000
kovit-19	5.150.000.000	8.000.000	101.000

Tablo 14. Kovid-19'un farklı yazımlarının sosyal medya platformlarındaki sonuçları.

	İnstagram	Facebook
covid	16.500.000	5.400.000
covit	134.000	25.000
covid-19	24.200.000	13.000.000
covit-19	130.000	44.000
kovid	22.900	8.200
kovit	1.000	-
kovid-19	107.000	18.000
kovit-19	5.000	1.300

Söyleyişte belli ölçüde *kovid-19* sözcüğü Türkçeleştirilse de bu birleştirilmiş terimin en önemli sorunu, yazımıdır. *Korona* sözcüğüyle ilgili izahat ilgili maddede zaten yapıldığı için burada *kovid* sözcüğünün son sesindeki tonlu harfin varlığıyla üzerinde durulacaktır. Tonlulaşma hadisesinin Türkçenin genel bir hususiyeti olmaması (Yelten, 2010: 140), birden fazla heceli kelime tabanlarındaki son sesteki p, ç, t, k, ünsüzlerinin genellikle tonlulaşması (Özkan, 2006: s. 350), *kovid* şeklindeki söylenişin yazıya aktarılmak istenmesi ve bunun yaygınlaşmış olması (bkz. tablo verilerindeki sayısal göstergeler.), karma yöntemle oluşturulmuş bir birleşik terimin (**Coronavirüs Disease 2019**) orijinal yazımından daha fazla uzaklaşılmasının arzulanmaması ve yine bu yöntemle oluşturulmuş terimlerin yazımıyla ilgili net bir kuralın var olmaması gibi nedenlerle *kovid-19* şeklindeki yazımın tercih edilmesi gerektiği düşünülmektedir.

1.4. Pandemi

1.4.1. Tanımı

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ); Çin’de ortaya çıkan SARS-CoV-2 virüsünün etkisinin başlangıçta sadece bu ülkede olacağını düşünerek önce *epidemi*yi, sonra da bu virüsün bölgesel olarak kalmadığı ve tüm dünyaya yayıldığını görünce *pandemi*yi ilan etmiştir.

Tablo 16. *Pandeminin tanım bilgileri.*

Covid-19 Sözlüğü (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2021)	Bir hastalığın veya enfeksiyon etkeninin ülkelerde, kıtalarda, hatta tüm dünya gibi çok geniş bir alanda yayılım göstermesi. Açıklama: COVID-19, ülkemizde de ilk vakanın görüldüğü 11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından pandemi ilan edilmiştir.
Latince Tıp Terimleri Sözlüğü (Güler, 2012: s. 294).	Bir hastalığın büyük bir bölge ya da birkaç ülkeyi etkilediği büyük salgın, pandemi.
Rumence Türkçe Sözlük (Mankalyalı, 2013: s. 668)	Bir ülkede hemen herkesin yakalandığı hastalık, bulaşıcı bir hastalığın tüm kıtaya yayılması.
Hemşirelik Terimleri Sözlüğü (Hemşire Terimleri Çalışma Grubu 2015: s. 516)	Bir hastalığın bir kıta ya da birkaç ülke üzerinde aynı anda yaygın şekilde görülmesi, büyük salgın.
Veteriner Hekimliği Sözlüğü (Veteriner Hekimliği Terimleri Sözlüğü Çalışma Grubu, 2017: s. 1644)	Coğrafi bir sınırlama olmaksızın belirli bir zaman periyodundaki enfeksiyonların sayısı.

Söz konusu tanımlar dikkate alındığında *epidemi* için *salgın*, *pandemi* için de *küresel salgın* veya *büyük salgın* karşılıkları önerilebilir. Fakat *pandemi* yerine *küresel salgın* sözcüğü Türkçede kullanılıp yaygınlaştırılabilecekken maalesef pandemi kurulu gibi yeni yapılarla müracaat edilmiş, hatta e-devlet üzerinden pandemi sosyal destek başvurusu ekranı açılmıştır. Böylece *pandemi* resmî adımlarla resmîleştirilmiştir.

1.4.2. Kökeni

Dünya Sağlık Örgütü’nün (DSÖ) 11 Mart 2020 tarihinde tüm dünyada *kovid-19*’u küresel bir hastalık olarak ilan etmesiyle Türkçede de pandemi sözcüğü popüler hâle gelmiştir.

Köken itibarıyla Yunanca olan *pandemi*, pan+demo sözcüklerinin birleşmesinden oluşmuş bir terimdir. Yunancadan İngilizceye oradan da tüm dünya dillerine geçmiştir.

Tablo 17. *Pandeminin köken bilgileri.*

Latince Tıp Terimleri Sözlüğü (Güler, 2012: s. 294)	Yunanca.
Veteriner Hekimleri Sözlüğü (Veteriner Hekimliği Terimleri Sözlüğü Çalışma Grubu: 2017, s. 1644)	İngilizce.

Veteriner Hekimliği Sözlüğü’nde (Veteriner Hekimliği Terimleri Sözlüğü Çalışma Grubu, 2017: s. 1644) *pandeminin* köken olarak İngilizceye dayandığı söylene de yukarıdaki diğer terimlerde olduğu gibi burada da taşıyıcı dil olan İngilizcenin referans alındığı anlaşılmaktadır.

1.4.3. Yazımı

Tablo 18. Pandeminin farklı yazımlarının internet arama motorlarındaki sonuçları.

	Google	Yandex	Bing
pandemi	129.000.000	2.000.000	4.710.000
pandemic	798.000.000	8.000.000	251.000.000
pandemik	138.000.000	38.000	38.000 ⁴

Tablo 19. Pandeminin farklı yazımlarının sosyal medya platformlarındaki sonuçları.

	Instagram	Facebook
pandemi	527.000	106.000
pandemic	4.200.000	892.000
pandemik	12.800	6.800

Korona, korona virüsü, virüs sözcükleri arasında yazım konusunda en şanslı *pandemidir* denilebilir. Bu alıntı sözcüğün ilk harfinin zaten tonsuz durumda olması, yazımı konusunda en azından sözcük başında pek bir hata yapılmamasını sağlamaktadır. Bu sebeple sözcüğün yazımına *pandemi* şekliyle devam edilmelidir.

1.5. Virüs

1.5.1. Tanımı

Virüs, çalışma başlığını oluşturan tüm sözcüklere göre Türkçede daha yerli ve millîdir. En azından Türkçede Artin Hindoğlu'nun (1831: s. 551) kullanmasıyla birlikte iki yüz yıllık bir geçmişi vardır.

Tablo 21. Virüsün tanım bilgileri.

Covid-19 Sözlüğü (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2021)	Bir genetik materyali bulunan; hücre zarı, çekirdek, sitoplazma ve organelleri olmayan; yalnızca konak hücre içinde çoğalabilen, bazıları insanda hastalık yapan varlık. Açıklama: COVID-19'un etkeni Koronavirüsler ailesinden SARS-CoV-2 isimli bir virüstür. Virüs kaynaklı hastalıklara antibiyotikler etki etmez.
Güncel Türkçe Sözlük (TDK, 2021)	Hastalık yapıcı, bakterilerden daha küçük, yaşamak için bir başka hücrenin içine girmek zorunda olan ancak elektron mikroskobunda görülebilen parazit.
Hazine-i Lügat Fransızca-Türkçe Sözlük (Artin Hindoğlu, 1831: s. 551)	Frenk illeti, zehiri.
Latince Türkçe Sözlük (Kabağaç ve Alova, 1995: s. 640)	Yapışkan ve nemli herhangi bir madde, yapışkan sıvı; zehir; iğrenç koku; tuz tadı.
Su Ürünleri Terimleri Sözlüğü (Mustafa Sarıyüpoğlu vd, 2009: s. 283)	Ancak elektron mikroskobuyla görülebilen, özel filtrelerden geçebilen, yalnızca canlı hücreler içerisinde üreyebilen, RNA veya DNA kitlesinden oluşmuş, herhangi bir metabolik işlev göstermeyen mikroorganizma.

⁴ Bingde, pandemic için aktarılan sayısal veri, pandemic ile bulunan sonuçla aynıdır.

Kımya Terimleri Sözlüğü (Somer ve Yaşar, 2009: s. 263)	Canlı hücrelerde yaşayan, metabolizmaları bulunmayan, oksijen kullanılmayan, makromoleküller oluşturmayan, büyümeyen veya ölmeyen, fakat sadece canlı hücrelerde üreyen, biçimleri bakterininkilere benzeyen birçok hastalığa yol açan, ancak elektron mikroskopunda belirlenebilecek kadar küçük olan, protein ve nükleik asitlerden oluşan enfeksiyon yapıcı madde.
Türkçe ve Yabancı Tıp Terimleri Sözlüğü (Dökmeci ve Dökmeci, 2010: s. 1094)	Zehir. Ancak canlı organizmalarda asalak çoğalabilen, bakterilerden çok daha küçük, elektron mikroskopunda görülebilen ve bir protein tabakasıyla örtülü, kendine özgü nükleik asit yapı ve sentezi olan enfeksiyon etkeni canlı.
Biyoloji Terimleri Sözlüğü (Karol vd, 2010: s. 125)	Bir protein kılıf ve nükleik asit olarak tek ve nükleik asit olarak tek ya da çift iplikli, düz ya da halkasal DNA ya da RNA'dan oluşan, influenza virüsü gibi bazı virüslerde nükleik asidi birkaç parçadan oluşabilen, bazılarında protein kılıfın dışında zardan oluşan düz ya da üzerinde çıkıntılar bulunan, bir kılıfları olan, hastalık yapıcı, bakterilerden daha küçük, yaşamak için bir başka hücrenin içine girmek zorunda olan ancak elektron mikroskopunda görülebilen zorunlu parazitler.
Latince Tıp Terimleri Sözlüğü (Güler, 2012: s. 466)	Zehir; etkili sıvı, ilaçlı sıvı; virüs, büyük bir minicanlı grubu, 20 ile 250 nanometre arasında büyüklüğe sahiptir, zorunlu hücre içi asalak canlılardır. Ancak elektron mikroskobu ile görülebilen virüsler, en az protein katmanı ile çevrili bir cins nükleik asit içeren parçacıklar halindedir, girdiği hücrenin nükleik asit sentez mekanizmasını kendi üremesi için kullanma özelliğine sahip canlılardır. Bakterilerin geçemediği süzgeçlerden geçerler.
İlaç ve Eczacılık Terimleri Sözlüğü (İlaç ve Eczacılık Terimleri Çalışma Grubu 2015: s. 739)	Bakteri, hayvan ve bitki gibi yalnızca canlı hücreler içinde yaşayabilen, kendine özgü yapısı ve nükleik asit genomu olmasına karşın enfekte ettiği hücrelerin enzimlerini, enerji sistemlerini kullanarak çoğalan ve ışık mikroskopunda görülemeyen en küçük bulaşıcı etken.
Hemşirelik Terimleri Sözlüğü (Hemşire Terimleri Çalışma Grubu, 2015: s. 709)	Genetik materyal olarak DNA veya RNA nükleotitlerinden birini bulunduran, yaşamak için bir başka hücrenin içine girmek zorunda olan, antibiyotiklerin etkilemediği, interferonlara duyarlı, elektron mikroskopunda görülebilen, bakterilerden daha küçük, hastalık yapıcı mikrocanlı.
Veteriner Hekimleri Sözlüğü (Veteriner Hekimliği Terimleri Sözlüğü Çalışma Grubu, 2017: s. 2297)	Genetik materyal olarak DNA veya RNA nükleotitlerinden birini bulunduran, makromoleküllerinin sentezleyebilmek için kendisine ait enzim sistemleri bulunmayan ve bu nedenle zorunlu hücre içi parazit olan, antibiyotiklerin etkilemediği, interferonlara duyarlı, bu gün için belirlenmiş en küçük mikroorganizma grubu. Virüs
Acartürk (2020: s. 357)	Bakterilerden çok daha küçük, sadece göze içinde yaşayabilen, nükleik asit içeren, hızla bulaşabilen, mini canlılar.

Virüsü tek sözcükle karşılamak gerekirse *zehir* karşılığı verilebilir.

1.5.2. Kökeni

Tablo 22. Virüsün köken bilgileri.

Latince Türkçe Sözlük (Kabağaç ve Alova, 1995: s. 640)	Latince
Türkçe ve Yabancı Tıp Terimleri Sözlüğü (Dökmeci ve Dökmeci, 2010: s. 1094)	İngilizce <i>virus</i> , Latince <i>virus</i> .
Biyoloji Terimleri Sözlüğü (Karol vd, 2010: s. 691)	Latince.
Latince Tıp Terimleri Sözlüğü (Güler, 2012: s. 466)	Latince.
Su Ürünleri Terimleri Sözlüğü (Mustafa Sarıyüpoğlu vd, 2009: s. 283)	İngilizce.
Veteriner Hekimleri Sözlüğü (Veteriner Hekimliği Terimleri Sözlüğü Çalışma Grubu, 2017: s. 2297)	İngilizce.
Kimya Terimleri Sözlüğü (Sommer ve Yaşar 2009: s. 263)	Almanca <i>virus</i> , İngilizce <i>virus</i> .

Tespit edebildiği kadarıyla virüs sözcüğünü Türkçede ilk kez Artin Handoğlu (1831: s. 551) Fransızca-Türkçe sözlüğünde madde başı olarak vermiştir.

Virüs sözcüğünün kökeni Latince olsa da Türkçeye gelişi Fransızca üzerindedir.

1.5.3. Yazımı

Latince *virus* sözcüğü, Türkçedeki ses uyumuna uymuş; her iki hecedeki iki ünlü ön sıradan olacak şekilde sıralanmış ve Türkçede *virüs* şeklinde yazılmıştır. Bu yüzden kaynak dildeki *virus* yazımı, ikinci hecedeki ünlü dudak uyumuna girmese de kalınlık-incelik uyumuna dâhil edilerek *virüs* şeklinde yazılmalı ve okunmalıdır.

Tablo 23. Virüsün farklı yazımlarının internet arama motorlarındaki sonuçları.

	Google	Yandex	Bing
virus	1.050.000.000	13.000.000	67.100.000
virüs	44.300.000	3.000.000	1.290.000

Tablo 24. Virüsün farklı yazımlarının Sosyal Medya Platformlarındaki Sonuçları.

	Instagram	Facebook
virus	4.400.000	912.000
virüs	226.000	19.000

Sonuç, tartışma ve öneriler

Korona, *korona virüsü*, *kovid-19*, *pandemi* ve *virüs* sözcüklerin tanımı, kökeni ve yazımı konusunda Türkçede iki yıla yakındır hâlâ bir karışıklık ve karmaşıklık yer almaktadır. Söz konusu bu sözcüklerin tanımları, kökenleri ve yazımı ya doğru bilinmemekte/yapılamamakta ya da birbirlerine karıştırılmaktadır.

Korona, *korona virüsü* ve *virüs* kelimeleri *korona virüsünden* önce de Türkçede var olan ve sıklıkla farklı disiplinlerde kullanılan terimlerden olmuştur. *Korona virüsünden* sonra *kovid-19* da terimleşerek Türkçedeki yerini almıştır.

Hastalığa neden olan *virüsün* mikroskobik incelemesinin taca benzemesi sebebiyle bu *virüse* korona adı verilmiştir. Benzetmeye dayalı olarak verilen bu yeni anlamın *virüs* sözcüğüyle birleşmesiyle *korona virüsü* hastalığına neden olan *virüsün* ismi ortaya çıkmıştır. Yani *korona virüsü* bir hastalık değil hastalığa neden olan *virüsün* bizatihi ismidir. Dolayısıyla *kovid-19* ile *korona virüsü* hastalığı söylemi anlamca özdeştir ve *korona virüsü* için yeni tip *korona virüsü* denilmesi de son derece doğrudur

Korona için *taç*, *korona virüsü* için *taç virüsü*, *covid-19* için *taç virüsü hastalığı*, *pandemi* için *küresel salgın* ya da *büyük salgın* karşılıkları; bu sözcüklerin anlamlarını tek/birden fazla sözcükle karşılamak için verebilir. Artık Türkçeleşmiş olsa da *virüs* için de *zehir* tanımı söylenebilir.

Korona, *korona virüsü*, *kovid-19*, *pandemi*, *virüs* sözcüklerinin basılı ve elektronik kaynaklarda kökenlerine bakıldığı zaman kaynak dil olan Latinceye değil; ağırlıklı olarak taşıyıcı dil durumundaki İngilizceye yer verildiği görülmektedir. Hâlbuki bu sözcüklerden *korona* ve *virüs* Latince, *pandemi* de Yunancadır. *Kovid-19* adı da *coronavirus disease 2019*'un karma yöntemle oluşturulduğu birleşik bir terimdir. "Disease"deki -dis eki Latince ön ektir, "ease" de Fransızcadır. Dolayısıyla *kovid-19'un* kaynak dilden hareket edilirse - köken olarak Latince-Fransızca sözcüklerin birleştirilmesiyle oluşturulmuş bir birleşik sözcük olduğu söylenebilir. Fakat *korona*, *korona virüsü*, *kovid-19*, *pandemi* ve *virüs* sözcüklerinin köken, anlam ve yazım olarak taşıyıcısı ve de tüm dünya dillerine bu terimin girmesini sağlayan dil İngilizcedir.

Türkçede sözcük başında birkaç istisna dışında c ünsüzünün bulunmayışı, alıntı sözcüklerin sözcük başında tonsuz hâllerinin yazılışta ve söyleyişte tercih edilmesi sebebiyle *korona* şeklindeki yazım doğrudur ve bu yazım yaygınlaştırılmalıdır.

Yazım Kılavuzu (TDK, 2021) birleşik yazılma hususunu birleşik sözcüklerden ikincisinin anlamını tamamen yitirmesine bağlamıştır. Benzetme yolu düşünülmeden alınan bu karara göre *korona virüsü* sözcüğündeki *virüsün* anlamında bir değişiklik yoktur. *Korona virüsü* ad+ad+s(I) yapısıyla terimleştirilmiş belirsiz isim tamlamasıdır ve bu tür belirsiz isim tamlamaları tür adı olmaya da elverişlidir. Ayrıca Türkçede yabancı köklere dayanan sözcükleri yazarken hedef dile göre hareket edilmesi gerekliliği ve belirtisiz isim kategorisindeki sözcükleri ayrı yazmak zaruriyeti sebebiyle *korona virüsünün* Türkçede ayrı yazılmasını elzem hâle getirmektedir.

Kovid-19, ***coronavirüs disease 2019*** sözcüklerinin harf, hece ve sayılarının karma yöntemle oluşturulduğu bir birleşik terimdir. Orijinalinde *covid-19* şeklinde yazılan sözcüğün son sesteki tonlaşmasının Türkçenin genel bir özelliği olmaması, sözcüğün karma yöntemle oluşturulmuş yeni bir terim olması ve bu şekilde oluşturulmuş terimlerin yazımıyla ilgili kesin bir kuralın mevcudiyetsizliği, halk arasındaki tercihin telaffuzda da olsa tonlu olması, kaynak dilden daha fazla uzaklaşılmasının istenmemesi gibi nedenlerle *kovid-19* yazımının tercih edilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Kaynak dildeki *virus* yazımı iki yüz yıldır Türkçede olan bu sözcüğü zaten kalınlık-incelik uyumuna sokarak *virüs* hâline getirmiştir. Tekrardan eskiye dönülmesinin bir gereği yoktur.

Yazım konusu, Batı kökenli sözcüklerin Türkçede son 30-40 yılda yaşadığı daha doğrusu yaşattığı sorunların başında gelmektedir. *Korona*, *korona virüsü*, *kovid-19*, *pandemi*, *virüs* gibi sözcüklerin yerli olmaması ve bir anda ortaya çıkarak Türkçeye farklı yapı ve anlamlarla girmesi ve eskisine göre sıklıkla kullanılması başlangıçta çok farklı yazımları da beraberinde getirmiştir. Fakat bu sözcüklerin başlangıçtaki farklı yazımları giderek sayıca azalmış, en azından üçe veyahut ikiye indirilmiştir. *Korona*

yerine *corona*; *korona virüsü* yerine *korona virüs*, *koronavirüs*, *coronavirus*; *kovid-19* yerine *covid-19* yazımları zaman zaman bir arada görülse de; Türk halkı bu sözcükleri yaza yaza söyleye söyleye Türkçeleştirecektir. řu anki mevcut durumun Türk halkının bu sözcüklere duyduğu yabancılık hissini tam olarak bitmemesinden kaynaklandığı aşıkârdır.

Nasıl ki maske-sosyal mesafe-hijyen kurallarına riayet edilerek hayatlara devam ediyorsa Türkçeyi konuşan herkesin de *korona*, *korona virüsü*, *kovid-19*, *pandemi*, *virüs* gibi sözcüklerin anlamını ve kökenini doğru bilmesi, yazması ve de okuması gerekmektedir. Bunun için kamu kurum ve kuruluşları başta olmak üzere; yazılı ve görsel basına, sivil toplum kuruluşlarına ve de topyekûn tüm Türk milletine büyük bir sorumluluk düşmektedir.

Türk Dil Kurumunun yapması gerekenler:

- *Güncel Türkçe Sözlük*'te *korona*, *korona virüsü*, *kovid-19*, *pandemi*, *virüs* sözcüklerinin güncel ve en doğru tanım bilgilerini örnekleriyle birlikte yer vermek.
- Söz konusu terimlerin tanımı ve yazımı konusunda halkı daha yakından bilgilendirmek, bunun için T.C. Sağlık Bakanlığı, yazılı ve görsel basın, sivil toplum kuruluşlarıyla ortak hareket etmek.
- *Korona*, *korona virüsü*, *kovid-19*, *pandemi*, *virüs* sözcüklerinin yazımı konusunda daha geniş bir araştırma yaparak bunları kamuoyuyla paylaşmak.
- Ayrı ve bitişik yazılan birleşik kelimelerin yazımıyla ilgili daha kesin ve keskin kurallar belirlemek.

T.C. Sağlık Bakanlığının yapması gerekenler:

- *Covid-19 Bilgilendirme Sayfası* içerisinde yer alan *Covid-19 Sözlüğü*'nde *korona*, *korona virüsü*, *kovid-19*, *pandemi*, *virüs* sözcüklerinin tanımlarını sözlük bilimi ilkelerine göre yeniden gözden geçirerek vermek.
- Söz konusu sözcüklerin yazımı konusunda ikilikleri ortadan kaldırıp Türk dilinin kurallarına uygun olan tekli kullanımlara geçmek.
- *Covid-19 Sözlüğü*'nde verilen bilgilerin herkesin anlayabileceği bir dilde ve açıklıkta olmasını sağlamak. Bunun için Türk Dil Kurumu ile birlikte hareket etmek.
- Zikredilen terimlerin tanımı ve yazımı konusunda halkı daha yakından bilgilendirmek. Bunu sağlamak için de diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla birlikte hareket etmek.

Yazılı ve görsel basının yapması gerekenler:

- *Korona*, *korona virüsü*, *kovid-19*, *pandemi*, *virüs* sözcüklerinin tanımı, kökeni, yazımı, telaffuzu konusunda daha dikkatli davranmak ve kamuoyunda bilinç oluşmasını sağlamak. Bunun için TDK ve T.C. Sağlık Bakanlığının yönlendirmelerine göre hareket etmek.

Sivil toplum kuruluşlarının yapması gerekenler:

- İsmi geçen sözcüklerin tanımı, kökeni, yazımı, seslendirilmesi hakkında özellikle sosyal medya aracılığıyla faaliyetlerde bulunmak ve kampanyalar düzenlemek.
- T.C. Sağlık Bakanlığı, TDK başta olmak üzere kamu kurum ve kuruluşlarıyla birlikte bu terimlerle ilgili sosyal sorumluluk projelerini başlatmak ve yürütmek.

Fertlerin yapması gerekenler:

- Söz konusu kelimelerin anlamı, tanımı, kökeni, yazımı ve telaffuzu konusunda bilinçli olmak ve bunun gerektirdiği şekilde davranmak.
- Zikredilen terimlerle ilgili düzenlemek sosyal sorumluluk projelerine gönüllü olarak katılmak ve bunlara çevresindekilerin de katılmasını teşvik etmek.

Kısaltmalar

bkz.	Bakınız
Covid-19	Coronavirüs Disease 2019
SARS-CoV-2	Severe Acute Respiratory Syndrome Coronavirus 2
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TDK	Türk Dil Kurumu
vb.	ve benzeri

Kaynakça

- Acartürk, E. B. (2020). *Açıklamalı Yürek Bilimi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK.
- Artin Handoğlu (1831). *Dictionnaire Abrégé Français-Turc Hazine-I Lügat*. Vienne: F. Beck.
- Chambers, W. R. (1874). *Chambers's Etymological Dictionary Of The English Language*. J. Donald (Ed). London-Edinburg: W&R Chambers.
- Çürük, Y. (2017). *Türkçede Birleşik Sözcükler (İsimler)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. T.C.Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Derleme sözlüğü (Türkiye Türkçesi Ağzaları Sözlüğü)* (t.y.). Erişim: 13.02.2021-23.03.2021 tarihlerinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişilmiştir.
- Dökmeci, İ. ve Dökmeci H. (2010). *Türkçe ve Yabancı Tıp Terimleri Sözlüğü*. (2. Baskı). İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri.
- Eker, S. (2013). *Çağdaş Türk Dili*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ergin, M. (2007). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım.
- Güler S. ve Yaşar A. (2009). *Kimya Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK.
- Güler, Ç. (2012). *Latince Tıp Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Palme Yayıncılık.
- Hemşirelik Terimleri Çalışma Grubu (2015). *Hemşirelik Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK.
- İlaç ve Eczacılık Terimleri Çalışma Grubu (2015). *İlaç ve Eczacılık Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK.
- İnternet Arama Motoru (Bing). Erişim: 03.04.,2021 tarihinde <https://www.bing.com/> adresinden erişilmiştir.

- İnternet Arama Motoru (Google). Erişim: 03.04.,2021 tarihinde www.google.com.tr adresinden erişilmiştir.
- İnternet Arama Motoru (Yandex). Erişim: 03.04.,2021 tarihinde <https://yandex.com.tr/> adresinden erişilmiştir.
- Kabağaç, S. ve Alova, E (1995). *Latince Türkçe Sözlük*. İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Karağaç, G. (2013). *Dil Bilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karol, S. vd., (2010). *Biyoloji Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK.
- Kartallıoğlu, Y. (2015). *Söz Kitabı Türkçe-İtalyanca Sözlük*. Ankara: TDK.
- Korkmaz, Z. (2007a). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK.
- Korkmaz, Z. (2017b). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. Ankara: TDK.
- Mankalyalı, M. Z (2013). *Rumence-Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK.
- Özkan, M., Tören, H. ve Esin, O. (2006). *Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazılı Ve Sözlü Anlatım*. (2. Baskı). İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Parlatır, İ. ve Şahin, H. (2011). *Türk Dili Sözlü Ve Yazılı Anlatım Türleri İle Anlatım Teknikleri*. (2. Baskı). Bursa: Ekin.
- Paylan, K. (2015). *Türkçede Kelime Türetme Yollarına Genel Bir Bakış*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Sosyal Medya Platformu (Facebook). Erişim: 05.04.2021 tarihinde <https://www.facebook.com/>, adresinden erişilmiştir.
- Sosyal Medya Platformu (İnstagram). Erişim: 05.04.2021 tarihinde <https://www.instagram.com/?hl=tr>, adresinde erişilmiştir.
- Sağlam, N. vd. (2007). *Su Ürünleri Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK.
- Şenel, M. (2009). Kes-Kopyala-Yapıştır; Yeni Kelime Türet. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 57(2009/1), 99-109.
- Şeylan, A. (2014). *Üniversiteler için Türkçe Eleştirel Okuma Ve Yazma*. (2. Baskı). İstanbul.
- Yabancı Sözlere Karşılıklar Kılavuzu*. (t.y.) Erişim: 13.02.2021 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişilmiştir.
- Türk Dili Tetkik Cemiyeti (1934). *Osmanlıcadan Türkçeye Söz Karşılıkları Tarama Dergisi*. (cilt 1). Ankara: TDTC.
- Türk Dil Kurumu (t.y.). *Yazım kılavuzu*. Erişim: 13.03.2021 tarihinde <https://www.tdk.gov.tr/kategori/icerik/yazim-kurallari/> adresinden erişilmiştir.
- Türk Dil Kurumu (t.y.). Erişim: 13.02.2021 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişilmiştir.
- Üstünova, M., Aydın H., Berberoğlu, G., Üstünova, K., Akkök, M., Akgün, N. (2009). *İş Yeri Adlarında Türkçenin Kullanımı. Turkish Studies-International 190 Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4(8), 395-411.
- Veteriner Hekimliği Terimleri Sözlüğü Çalışma Grubu (2017). *Veteriner Hekimliği Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK.
- Yelten, M. (2010) *Fakülteler ve Yüksekokullar İçin Türk Dili Ve Anlatım Bilgileri*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- Zülfikar, H. (1991a). *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*. Ankara: TDK.
- Zülfikar, H. (2015b). *Söz Varlığı, Yazım ve Anlatım Açısından Türkçedeki Gelişmeler*. Ankara: TDK.
- Zülfikar, H. (2020c). Gündemi Meşgul Eden Sağlık Terimleri. *Türk Dili Dergisi*, 69(821), 10-16.